

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Рада молодих учених Університету Ушинського

Історико-філологічний факультет

Кафедра всесвітньої історії та методики її навчання

«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»

12 березня 2026 року

Збірник матеріалів

Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

Одеса, 2026

УДК: 930.2 + 930.85 + 94

DOI: <https://doi.org/10.24195/HistoricalStudies2026>

*Рекомендовано вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 13 від 30 квітня 2026 р.)*

Рецензенти:

Покась М. С. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Атаманюк З. М. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Історична наука в умовах війни очима здобувачів вищої освіти та молодих учених: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. Одеса: Університет Ушинського, 2026. 142 с.

До збірника увійшли матеріали всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої дослідженню наступних концептуальних питань сучасної історичної науки: історія Стародавнього світу та Середніх віків, історія Нового часу, проблеми новітньої історії та сучасності, Історія дипломатії та міжнародних відносин, історія війн та військової справи. А також матеріали в сфері методики навчання історичних дисциплін в закладах освіти, що значно розширює дослідницькі межі.

Матеріали, подані у збірнику будуть корисними для науковців, освітян та всіх хто прагне вдосконалити освітній процес та сприяти розвитку сучасної історичної науки.

**«Історична наука в умовах війни очима здобувачів вищої освіти
та молодих учених»**

12 березня 2026 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

Красножон Андрій Васильович – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Заступники голови:

Музиченко Ганна В'ячеславівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Кон Олена Олександрівна – декан історико-філологічного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», кандидат філологічних наук, доцент кафедри словянського мовознавства.

Ковальський Станіслав Валентинович – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Члени оргкомітету:

Окорокова Віра Вікторівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Добролюбська Юлія Андріївна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Яновська Лариса Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Зміст		
Історія Стародавнього світу та Середніх віків		
Гузєря С. Ю.	До критичного перегляду карнавальної концепції М. М. Бахтіна	8
Дабіжа О. С.	Місце ронінів у японському суспільстві	15
Жимолостнова В. В.	Елліністичні освітні моделі та розвиток архітектурної освіти в середньовічному арабо-ісламському світі	19
Історія Нового часу		
Беляков Д.	«В Ялті не буває зими»: погода й клімат Криму в текстах мандрівників кінця XVIII – початку XX ст.	27
Добролюбська Ю. А.	Міхаель Константінос – грецький лікар та історик медицини XVIII століття	29
Єклема М. А.	Конфесійна історіографія марійних центрів Речі Посполитої: досвід о. Вацлава Новаковського	33
Русєв І. І.	Історіографічний аспект трансформації ролі самурайства в японському суспільстві доби періоду Мейдзі	37
Теплякова Є. Е.	Єзуїтські місії в новій Франції як простір міжкультурної взаємодії XVII ст.	40
Шевченко О. Ю.	Аболіціонізм у США в середині XIX ст.: ідеологічні засади та основні етапи руху	46
Проблеми Новітньої історії та сучасності		
Бессонов Р. О.	Передумови і створення британського Арабського бюро в роки Першої світової війни	52
Нікорчук А. Д.	Кінець «Братерства і єдності»: Демонтаж культу особистості Тіто	56

Бессонов Р. О.,

аспірант кафедри всесвітньої історії та методики її навчання,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського (м. Одеса, Україна)

ПЕРЕДУМОВИ І СТВОРЕННЯ БРИТАНСЬКОГО АРАБСЬКОГО БЮРО В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Після рішення Туреччини у листопаді 1914 року приєднатися до Німеччини та Австро-Угорщини у війні проти Великої Британії, британські розвідники в Єгипеті вивчали декілька можливостей союзу з таємними арабськими націоналістичними групами в османських Сирії та Аравії. Представники цих товариств звернулися до британської влади за підтримкою. Військове значення арабського повстання бачилося в наступному: якщо арабське повстання призведе до значного дезертирства з, воно може паралізувати османські війська, що протистоять британцям в районі Суецького каналу та в Месопотамії. Вважалося, що це може навіть змусити Османську імперію вийти з війни. [5, р. 7]

Біля витоків створення Арабського бюро стояв британський дипломат і знавець Близького Сходу Марк Сайкс. Під час своєї поїздки Близьким Сходом від Єгипту до Індії Сайкс перевіряв можливість створення загального органу, який би взяв на себе ініціативу в арабському питанні.

Сайкс в грудні 1915 докладав в Лондон, що в ході недавнього туру він виявив, що германський та турецький уряди широко розповсюджують антибританську військову пропаганду, що перешкоджає британським діям на Близькому Сході. Сайкс був стурбований тим, що британські штаби в регіоні, як правило, не взаємодіяли між собою, і до сих пір не були здатні вести ефективної контрпропаганди. Він запропонував створити і очолити такий орган в Лондоні, метою якого мав би бути збір та аналіз розвідувальних даних про герmano-турецьку близькосхідну політику та оповіщення зацікавлених органів", а також координація пропаганди в інтересах Великобританії серед неіндійських мусульман." [5, р. 33]

Повернувшись до Лондона наприкінці 1915 року, Сайкс таки продовжив просування ідеї створення такого органу.

Пропозиція Сайкса була схвалена полковником Гілбертом Клейтоном. Клейтон вважав, що така установа може не тільки виявляти супротивника й

протидіяти його пропаганді, а й здатна контролювати більш широкий збір політичної і військової інформації, що відноситься до Близького Сходу і складати зрозумілі доповіді для інформування посадових осіб в Каїрі і в Лондоні, що приймають рішення щодо арабських територій Османської імперії. [5, р. 34]

Пропозиція Клейтона щодо розміщення Арабського бюро в Каїрі зустріла опір уряду Британської Індії під керівництвом віце-короля Чарльза Хардінга а також Індійського офісу (який очолював держсекретар у справах Індії Остін Чемберлен, які не були зацікавлені у втручанні в їх сферу контролю району Перської Затоки, яким вони планували оволодіти. Щойно розвідані нафтоносні райони, що знаходилися на північ від затоки також викликали увагу до цього регіону. О. Чемберлен, водночас закликав до створення Ісламського бюро для боротьби з підбурювальною ворожою пропагандою в Індії, Персії та Афганістані. Віце-король Індії чітко дав зрозуміти, що він виступає проти створення будь-якої структури, яка б витручувалася в райони, що знаходяться під його юрисдикцією, особливо якщо Сайкс та його прибічники очолять її. Але начальник Управління військово-морської розвідки Британії кептен Реджинальд Холл підтримав пропозицію Клейтона і наполегливо домагався ухвалення створення такого органу урядом.

На міжвідомчій конференції було досягнуто згоди прийняти пропозицію Сайкса, але з суттєвою зміною, яка виключила з неї суть. Арабське бюро (як його мали назвати) не мало бути окремим органом, а лише підрозділом Каїрського розвідувального управління.

На цьому наполягали Державний секретар з питань війни Кітченер та Міністерство закордонних справ. Вони не мали наміру відмовлятися від контролю, який вони здійснювали над британською політикою.

Сайкс продовжував розробляти політику лише як підлеглий Кітченера, а не як керівник окремого органу. [3, р. 168]

Згідно документів Комітету Оборони імперії від 7 січня 1916 р. Арабське бюро було створено з метою "гармонізувати британську політичну діяльність на Близькому Сході і одночасно інформувати Форін-офіс, Міністерство в справах Індії, Комітет Оборони, Воєнний офіс, Адміралтейство і уряд британської Індії про загальні тенденції герmano-турецької політики." [2] Задачами Арабського бюро було ведення пропаганди і збір розвідувальних даних про арабські регіони Близького Сходу. [2]

Арабське бюро було створено як підрозділ Суданської розвідки в Каїрі, яке було підпорядковане Верховному комісару в Єгипті Г. Мак Магону, який, в свою чергу, знаходився під наглядом Міністерства іноземних справ і державному секретарю з іноземних справ Великобританії Е. Грею в Лондоні.

Воно було укомплектоване британськими чиновниками на чолі з полковником (пізніше йому було присвоєно звання бригадного генерала) Гілбертом Клейтоном.

Багато офіцерів Арабського бюро були відібрані Гілбертом Клейтоном, його керівником, серед арабістів, які вже працювали під його керівництвом на посаді керівника військової та цивільної розвідки в Каїрі. Вони походили з таких різноманітних сфер, як консульська служба Леванту, турецька жандармерія, британська політика, журналістика, банківська справа, колоніальна адміністрація, академічні кола та археологія.

Вони поєднували багатий регіональний досвід, вільне володіння арабською та турецькою мовами та, що найважливіше, впевненість у сучасних методах розвідки.

Фактично роботою керував Девід Хогарт, археолог з Оксфорду, який служив у Військово-морській розвідці, його заступником було призначено Кінахана Корнуолліса. До складу Арабського бюро також входили Герберт Гарланд, Джордж Амброуз Ллойд, Джордж Стюарт Саймс, Обрі Герберт. Філіп Грейвз, колишній кореспондент Times, також приєднався до бюро. Крім того, Хогарт залучив Томаса Едварда Лоуренса, який в подальшому зіграє ключову роль в Арабському повстанні.

Спочатку у Клейтона не було експерта з турецьких справ, а відсутність ведення розвідувальних дій проти Туреччини була очевидним недоліком, однак, 10 грудня 1915 року В. Дідс, який служив в Османській жандармерії до війни, прибув до Каїра з Галліполі. Невдовзі Каїр був наповнений молодими членами парламенту та іншими амбітними людьми, які прагнули впливати на близькосхідну політику. Зрештою, Каїр став центром британської політики на Близькому Сході. І, таким чином, справжніми творцями політики Британії на Близькому Сході були лорд Кітченер та його представник Марк Сайкс. [3, р. 168]

У листопаді 1915 року до Каїра було викликано Гертруду Белл, куди вона прибула 30 листопада..

Бюро взялося за аналіз власних даних Белл та Т. Лоуренса про розселення арабських племен на Синайському півострові та регіоні Перської затоки. Вони також склали карту регіону, з позначенням джерел води.

Пізніше інформація щодо того, які племена можна заохотити приєднатися до повстання проти Османської імперії стане в нагоді Лоуренсу під час його участі в Арабському повстанні. [4, pp. 262–256]

Бюро мало друкований орган, що мав назву “Arab Bulletin”. Він містив звіти про перебіг Арабського повстання, розвіддані про турецькі війська, політичні прогнози майбутнього Близького Сходу.

Ці бюлетені поширювалися серед британських дипломатів та військових. [1]

Таким чином можна сказати, що Арабське бюро створювалося відповідно до задач, що були поставлені політиками і відповідно до військово-політичної обстановки, що склалася на театрі воєнних дій.

Література

1. Arab Bulletin №1.1916. Qatar digital library. URL: https://www.qdl.qa/en/archive/81055/vdc_100048503662.0x00000b
2. Establishment of an Arab Bureau in Cairo. Report of an Inter-Departmental Conference. 10 January 1916 // The National Archives. CAB 42/7/4. URL: https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C6268202?utm_source=chatgpt.com
3. Fromkin D. A peace to end all peace. New York. Henry Holt and Company. 2001. 588 p.
4. Howell G. Gertrude Bell: Queen of the Desert, Shaper of Nations. New York. Farrar, Straus and Giroux. 2008. 532 p.
5. Mohs. P. Military Intelligence and the Arab Revolt. The first modern intelligence war. London; New York. Routledge. 280 p.

*Науковий керівник: Ковальський С. В., к. іст. н., доцент, завідувач кафедри
всесвітньої історії та методики її навчання ДЗ «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»*

Наукове видання

**«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»**

Збірник матеріалів
Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

м. Одеса, 12 березня 2026 р.

Електронне видання. Підписано до друку 01.05.2026 р.
Формат 60 x 90 1/16 Умовн. друк. арк. 8,7
Наклад – 150 прим.